

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Falsterbo 8:6, fornlämning L1989:3865

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2025:7

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Falsterbo 8:6, fornlämning L1989:3865

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

Skånearkeologi AB

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Falsterbo 8:6, fornlämning L1989:3865

Husbygge

Vellinge kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2025:7

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schaktet från väster

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 724868

© Skånearkeologi 2025

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Syfte och metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Tidigare undersökningar	7
Undersökningresultat	8
Anläggningar och lager	8
Fynd	9
Osteologi	12
Tolkning och källkritik	13
Eftermedeltida fynd	14
Referenser	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16

Bilagor

Bilaga 1 Fyndlista

Bilaga 2 Keramikanalys

Bilaga 3 ICP-analys

Bilaga 4 Osteologisk analys

Bilaga 5 Myntbestämning

Sammanfattning

Med anledning av att sökande avsåg uppföra ett hus inom fastigheten Falsterbo 8:6 som ligger inom Falsterbo medeltida marknadsområde, beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Fastigheten Falsterbo 8:6 ligger ca 1,5–1,7 m ö.h. med en ganska jämn topografi utom intill tångvallen där flygsand ackumulerats och skapat en viss nivåökning.

I motsvarande topografiska läge har det tidigare genomförts fem arkeologiska undersökningar i form av schaktningsövervakningar inom fastigheterna Falsterbo 8:8, 8:10, 8:13, 8:111 och 8:112. Vid dessa undersökningar har ett varierat fyndmaterial framkommit. Variationen är till en del ett resultat av skiftande förutsättningar för undersökningarnas genomförande, såsom storlek och djup på schakten.

Ett ca 207 m² stort schakt upptogs med grävmaskin till ett djup av 1,1–1,3 m utom inom ett 18 m² stort område längst i väster där schaktdjupet endast var 0,9 m. I den djupa delen av schaktet låg schaktbotten på ca 0,2 m ö.h. vilket motsvarade grundvattnivån. I schaktet framkom förutom kulturlager 22 stolphål, tre gropar, tre härdar, tre brunnar, sex trätunnor, fyra diken med torvig fyllning, ett T-format dike, en liten ränna, ett vattenhål, två trästolpar och en lerbotten. Kulturlagret undersöktes skiktvis med metalldetektor. All keramik som påträffades vid schaktningen insamlades.

Vid den skiktvisa metalldetektoravsökningen tillvaratogs 23 fynd i form av nio silvermynt, ett skattemärke av bly, två dubbelsöljor av koppar/brons, en sölja koppar/brons, ett beslag koppar/brons, ett beslag av bly, två fingerborgar koppar/brons, två klädesplomber av bly, två mejslar? av koppar/brons, en knapp av koppar/brons och ett blysänke?

Den tillvaratagna keramiken utgörs av 96 skärvor med en sammanlagd vikt av drygt 1,3 kg. Merparten av keramiken påträffades som lösfynd. Keramiken har huvudsakligen daterats till 1200-talet och samt till slutet av 1500-talet. Det förekommer dock även yngre keramik. Materialet utgörs av både lokalproducerad keramik och importerade kärl från Tyskland.

Under det som uppfattades som sjösanden framkom ett ganska tunt torvigt lager som innehöll rikligt med pinnar och träbitar som i en del fall var bearbetade. Bland de bearbetade föremålen fanns två knävringar, något som liknade änden av ett handtag, flera spetsade pinnar och mycket huggspånor samt en del djurben.

Figur 3. Man har borrar en massa hål i tunnbotten för att vattnet skulle komma in i brunnen (anl. 3). Tunnan har varit märkt med ett bomärke som troligen visade vem som tillverkat den.

Inledning

Med anledning av att sökande avsåg uppföra ett hus inom fastigheten Falsterbo 8:6 som ligger inom Falsterbo medeltida stads- och marknadsområde (L1989:3865), beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Keramiken är genomgången och analyserad av Torbjörn Brorsson, Keramiska studier i Höganäs AB. Djur- och fiskben är analyserade av osteolog Annica Cardell. Mynnen är bestämda av Denise Lundgren.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen.

Vid schaktningen genomfördes en skiktvis metalldetektoravsökning. All keramik som påträffades vid schaktningen insamlades som lösfynd. Schakt, anläggningar och samtliga metallfynd inmättes med en RTK-GNSS (GPS). Sektioner ritades analogt i skala 1:20.

Topografi och fornlämningsmiljö

Fastigheten Falsterbo 8:6 ligger ca 1,5–1,7 m ö.h. med en ganska jämn topografi utom intill tångvallen där flygsand ackumulerats och skapat en viss nivåökning. Undersökningsområdet ligger inom Falsterbo medeltida och historiska marknadsområde (L1989:3865), strax öster om Flommen samt två registrerade fornlämningar i form av ett fiskeläge (L1989:3347) och en tångvall (L1989:3766) (Fornsök).

Fiskeläget utgörs av ett område med fiskebodslämningar, ca 300 x 15 m stort. Bodlämningarna består av 45–50 gropar som är 5–8 x 2–5 m stora och ca 0,1–0,4 m djupa. Groparna är tydligast i södra och mellersta delen. Tångvallen är ca 1 200 m lång och följer gränsen för Fiddevången. Vallens höjd är vanligtvis 1–1,5 m bred och 1 m hög. I sydost är den dock kraftigare, 1,5–2 m bred och 1,5–2 m hög. Undersökningsområdet utgjordes av gräsbevuxen tomtmark.

Under medeltid fungerade Falsterbo tillsammans med Skanör som stora produktions- och distributionsorter för det årliga sillfisket i Öresund och södra Östersjön, genom de s.k. Skånemarknaderna som var säsongsbundna företeelser. Eftersom sillen gick till på hösten, inföll marknaden under senmedeltid i allmänhet från sista veckan i augusti till första veckan i oktober. Tidigare, i början av 1300-talet öppnades marknaden på S:t Jacobs dag (25 juli) och stängdes till S:t Mårtens dag (11 november). Den årliga exporten av sill kan ha uppgått till så mycket som 36 000 ton (Reisnert 2021).

I anslutning till marknadsområdena i Falsterbo och Skanör växte även permanenta strukturer fram, vilka under senmedeltiden framträdde med rådsstadens organisation och institutioner (Ersgård 1988). Den äldsta skriftliga källa som omnämner marknadsbebyggelsen i Falsterbo är ett privilegiebrev från år 1268 (Ersgård 1984). Från mitten av 1200-talet och framåt tilldelades en rad utländska städer handelsprivilegier och mark i området. Dessa markstycken, s.k. fiter, användes vid handeln och i den övriga verksamheten inom marknaden. Sannolikt var Lübeck en av de städer som etablerade sig först i Falsterbo. Städerna Anklam, Greifswald, Stralsund och Stettin har alla etablerat sig på Skånemarknaden senast i slutet av 1200-talet, men deras närvaro i Falsterbo kan beläggas tidigast under 1300-talets första hälft. Från Falsterbo finns ett stort antal omnämningar av olika bodar, men det är svårt att avgöra om dessa funnits på de respektive städernas fit eller i själva staden. Med geografiska angivelser som ”nära borgen” när det gäller folk från Danzig, Lübeck eller Stralsund får man förmoda att dessa bodar, trots höga ekonomiska värden och stadstypiska epiteter som skomakarbod, klädesbod, tillskärarbod, slaktarbod eller smedbod faktiskt legat på respektive stads fit och inte i staden Falsterbo (Reisnert 2021).

Falsterbo når sin storhetsperiod i mitten av 1300-talet. Vid denna tidpunkt tar bebyggelseutvecklingen i Falsterbo en ny riktning mot en reglering och omstrukturering

av marknadsområdet. Den tillfälliga bebyggelsen avlöses av mera permanenta bodkonstruktioner i ett fixerat tomtsystem. Därtill inrättas också fitområdena i en hårdare reglerad bebyggelsestruktur. I samband med att Hansan under sen medeltiden fick monopol på Skåne marknaden blev Falsterbo den dominerande orten på halvön (Ersgård 1984; 1989).

Under 1500-talet går sillen till allt mindre vilket har till följd att det sker en tillbakagång för Falsterbo. Dock sänder alltjämt städerna Lübeck, Danzig, Rostock, Stettin och Stralsund marknadsfogdar till Falsterbo för att upprätthålla sina rättigheter på respektive fitområde. Det sista belägget på marknadsaktiviteter är från år 1674 då Lübeck skickade en fogde till marknadsområdet. Under följande århundraden bibehåller de båda orterna Skanör och Falsterbo fortfarande formellt sina stadsrättigheter, dock förenade med en gemensam förvaltning och kyrkoherde med säte i Skanör. Under 1800-talet är i själva verket Skanör och Falsterbo ingenting annat än kustbyar med jordbruk och fiske för egen försörjning (Ersgård 1984).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

I motsvarande topografiska läge har det tidigare genomförts fem arkeologiska undersökningar i form av schaktningsövervakningar inom fastigheterna Falsterbo 8:8, 8:10, 8:13, 8:111 och 8:112. Vid dessa undersökningar har ett varierat fyndmaterial framkommit. Variationen är till en del ett resultat av skiftande förutsättningar för undersökningarnas genomförande, såsom storlek och djup på schakten.

Ca 50 m söder om undersökningsområdet ligger Falsterbo 8:8 där det framkom ett fåtal metallföremål i form av en medeltida hästsko av toffeltyp, en odaterad knapp och ett antal smältor bestående av en blandning av koppar och bly. I övrigt framkom blygsamt med keramik i form av yngre svartgods, stengods och yngre rödgods samt enstaka djurben. Keramiken kan dateras från 1300-talet fram till och med 1600-talet, samt en skärva från 1800-talet. Till stor del är keramiken inhemsk men det finns även enstaka skärvor som tillhört importerade kärl (Sarnäs 2024).

Ca 100 m söder om undersökningsområdet ligger Falsterbo 8:112 där det framkom 19 mynt varav två skillingar från början av 1800-talet, ett beslag, en fingerborg, en fingerring med en röd infattad sten, åtta fragment av grytor av såväl järn som brons, ett hjält till en dolk eller kniv, en hästsko av toffeltyp, tre klädesplomber, sex knappar, delar av två knivar, ett blystycke med upprullad koppartråd, två mejslar, fyra muskötkulor, två grova bronsnålar, en möjligen två ölhanar, sex soljor, ett blysanke, sju kopparspik, två skattemärken, två sigillstamplar, en halv passare av järn samt flertalet oidentifierade metallfynd. Det framkom dessutom 1,4 kg keramik med dateringar från 1200-talet fram till 1500-talet (Sarnäs 2025).

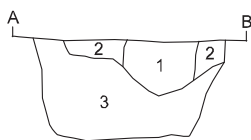
Inom fastigheten Falsterbo 8:10 som ligger ca 160 m söder om undersökningsområdet, genomfördes en schaktningsövervakning 2022. De övre partierna av kulturlaget bortschaktades dock innan arkeologisk dokumentation kunde genomföras. Vid metall-detektoravsökningen tillvaratogs en hvid präglad i Malmö under Christian I regentperiod (1448–1481), en brosch av tenn, ett föremål som liknar en dominobricka och som kan vara någon sorts spelplätt eller en vikt samt två muskötkulor. I övrigt framkom bland annat blysmältor, en rullad blyplåt och en fönsterspröjs av bly samt en del spikar. Den totala mängden keramik från undersökningen utgjordes av 180 skärvor med en sammanlagd vikt av nästan 1,5 kg. Keramiken härrör från 1300-talet fram till och med 1600-talet. Det framkom en del slaggklumpar varav två har analyserats och visat sig härröra från avancerat smide (Sarnäs 2023).

Ytterligare ca 270 m söderut genomfördes en schaktningsövervakning 2016 (Falsterbo 8:13) varvid det framkom en ringsölja, remändesdelen av en solja och ett beslag, samtliga av koppar/brons. Därtill påträffades ett mynt, en hvid präglad under Christian I (1448–1481). I övrigt framkom fyra bitar plåt av troligen koppar och en bit fönsterglas. Sammanlagt tillvaratogs 62 bitar keramik med en vikt av 510 g. Keramiken daterades till perioden från 1200-tal fram till 1500-tal (Sarnäs 2017).

Inom fastigheten Falsterbo 8:111, som ligger ca 350 m söderut, framkom 68 stolphål, 21 gropar/nedgrävningar, 16 mer eller mindre fragmentariska lerbottnar, 13 nedgrävda trättunnor, ett lergolv, en syllstensrad och ett antal rännor/diken som kan vara spåren efter en väg som lett från Flommen in mot land. Vid metall-detektoravsökningen påträffades 17 fragmentariska klädesplomber av bly, sex mynt, en blyvikt, en syborg, en syring, fyra musköt-/pistolkulor, en fragmentarisk stylus, en dubbelsölja, två konformade blyföremål samt diverse oidentifierade föremål av kopparlegeringar. Det

Figur 4. Kartan visar de tidigare undersökningar som nämns i rapporten (grönt) liksom fornlämningarna efter fiskelägena och tångvallen (blått). Undersökningsområdet är markerat med rött.

Figur 5. Sektion genom anl. 1.
Lager 1: Mörkgrå humös sand.
Lager 2: Grå humös sand.
Lager 3: Grå humös sand med mörka humösa strimmor snett mot botten av diket. Troligen resultatet av naturlig erosion. Lagren 1–2 utgör troligen en yngre fas av diket. Skala 1:20.

framkom 69 keramikskärvor med en sammanlagd vikt av 702 g med dateringar från 1200-tal fram till 1500-tal (Sarnäs 2022).

Undersökningsresultat

Ett ca 207 m² stort schakt upptogs med grävmaskin till ett djup av 1,1–1,3 m utom inom ett 18 m² stort område längst i väster där schaktdjupet endast var 0,9 m. I den djupa delen av schaktet låg schaktbotten på ca 0,2 m ö.h. vilket motsvarade grundvattnivån. I schaktet framkom förutom kulturlager 22 stolphål, tre gropar, tre härdar, tre brunnar, sex trästolpar, fyra diken med torvig fyllning, ett T-format dike, en liten ränna, ett vattenhål, två trästolpar och en lerbotten. Kulturlagret undersöktes skiktvis med metalldetektor. All keramik som påträffades vid schaktningen insamlades.

I östra delen av undersökningsområdet har tidigare stått ett hus som rivits. Det tidigare huset har varit byggt på platta på mark och vid grundläggningen har man schaktat bort den övre fyndförande delen av kulturlagret och fört på gul mo/sand. Därför påträffades det endast ett fynd med metalldetektorn inom detta område.

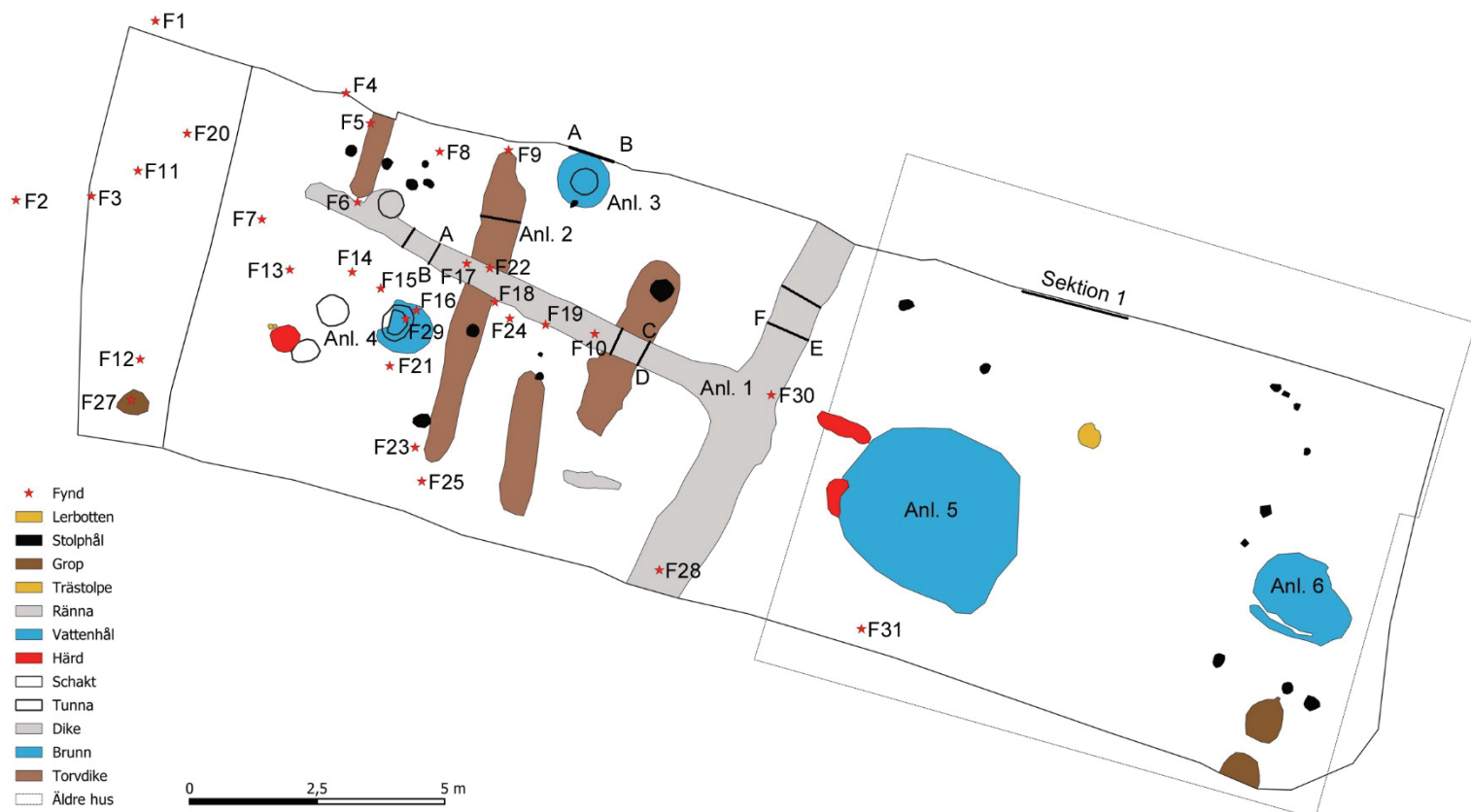
ANLÄGGNINGAR OCH LAGER

Anl. 1 utgjordes av ett T-format dike. Två partier undersöktes med skärslev och sektionerna ritades i skala 1:20. I fyllningen framkom endast djurben och lite tegel och bränd lera samt en bit rep. Djurbenen domineras av ett kranium från ett nötkreatur. Repet var i mycket dåligt skick och har inte tillvaratagits. Dikets funktion är oklar. Möjligt har det utgjort någon typ av gränsmarkering.

Anl. 2 utgjordes av ett dike med torvig fyllning och rikligt med djur- och fiskben med en sammanlagd vikt av nästan 391 g. Antalet fiskben var 86 med en sammanlagd vikt av 2,8 g. Det framkom fyra likartade dikesliknande anläggningar med samma torviga fyllning. Samtliga har en nord-sydlig utsträckning. Den del som undersöktes med skärslev föreföll att ha nedgrävningskanter vilket tyder på att de har varit grävda.

Anl. 3 utgjordes av en brunn med en nedgrävd tunna. I brunnen framkom rester av en medeltida sko av skinn, ett redskap av trä som troligen är ett klappträ (figur 13). Tunnans laggar var välbevarade liksom den perforerade botten. Hålen i botten har

Figur 6. Schaktplan med samtliga inmätta fynd och anläggningar. Sektioner är markerade med svarta kraftiga streck.

Figur 7. Foto som visar anl. 5. Foto från norr.

borrats för att grundvattnet skulle kunna rinna in i trätunnan. Den perforerade botten var försett med ett bomärke som troligen angav tillverkaren (figur 3).

Anl. 4 utgjordes av en brunn med en nedgrävd trätunna. Tunnan undersöktes med skårslev varvid ett träflöte framkom (figur 15). I botten fanns en fyllning som i konsistens påminde om avföring.

Anl. 5 utgjordes av ett vattenhål vars ena halva grävdes ur med grävmaskin. Sektionen dokumenterades endast genom fotografering. Vid framrensning av anläggningen påträffades botten av ett krus i protostengods tillverkat i Köln (LUHM 33 302:36).

Anl.6. Troligen en brunn. Vid framrensning av anläggningen påträffades tre keramikskärvor. Två av dem härrör från trebensgrytor i yngre rödgods och skärva från ett fat i lergods. Alla tre dateras till senmedeltid–tidigmodern tid.

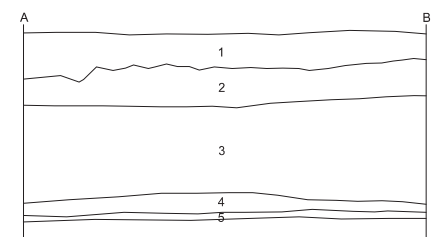
Under det som uppfattades som sjösanden framkom ett ganska tunt torvigt lager som innehöll rikligt med pinnar och träbitar som i en del fall var bearbetade (figur 8). Bland de bearbetade föremålen finns två knävringar. Knävring används till att knäppa fast en tapp eller segel, eller tamp för att hänga upp andra föremål. En av dem var helt intakt och har konserverats (figur 14). Det framkom också något som liknade änden av ett handtag (figur 12) och flera spetsade pinnar och mycket huggspånar samt djurben. En del av pinnarna var delvis förkolnade.

FYND

Metaller

Vid den skiktvisa metalldetektoravsökningen framkom 23 fynd som togs tillvara i form av nio silvermynt (figur 10; tabell 1), ett skattemärke av bly (figur 9), två fingerborgar (figur 11), två dubbelsöljor av koppar/brons (figur 11), en sölja koppar/brons (figur 11), ett beslag koppar/brons (figur 11), ett beslag av tenn (figur 11), en knapp av koppar/brons, 2 klädesplomber av bly, två kopparmejslar?

LUHM nr	Präglingsort	Mynterre	Mynttyp	Datering
33 302:1	Malmö	Christian I	Hvid	1448–1481
33 302:3	Malmö	Christian II	Klipping	1518–1522
33 302:12	Malmö	Christian II	Klipping	1518–1522
33 302:13	Malmö	Frederik I	Søsling	1528
33 302:16	Stralsund		Witten	1350–1375
33 302:20	Bergen	Hans	Hvid	1483–1513
33 302:21	Malmö	Hans	Hvid	1481–1513
33 302:22	Malmö	Christian II	Klipping	1518–1522
33 302:24	Köpenhamn	Christian III	Skilling	1536

Figur 8. Sektion 1 visar lagerföljden i östra delen av schaktet.

Lager 1: Påförd sand.

Lager 2: Kulturlager

Lager 3: Sjösand/grus.

Lager 4: Torvlager med fynd av trä

Lager 5: Sjösand/grus

Skala 1:50.

Tabell 1. Tabellen redovisar den numismatiska bestämningen.

Figur 9. Skatte- eller kontrollmärke i bly (LUHM 33 302:30). Skala 2:1. Foto: Max Jahrehorn.

(figur 11) och ett blysnäcka? Förutom dessa insamlade fynd påträffades även tre kopparspikar, en klädesplomb? och en ring koppar/brons samt två oidentifierade föremål av järn respektive bly.

De nio mynten härrör alla utom ett från sent 1400-tal till början av 1500-talet. Ett mynt, en witten från Stralsund, avviker genom att vara präglad under perioden 1350–1375 (figur 10; tabell 1; bilaga 5).

De tre kopparspikarna var av samma typ som påträffades vid den arkeologiska undersökningen inom fastigheten Falsterbo 8:112, grova och handsmidda.

Figur 10. Figuren visar sju av de nio mynten som påträffades vid metalldetektoravsökningen. De två som har utelämnats är av samma typ som LUHM 33 302:3. Skala 1:1. Foto: Max Jahrehorn.

Figur 11. Figuren visar ett urval av de metallföremål som framkom vid metaldetekteringen.

Fingerborgar: LUHM 33 302:9–10

Söljor: LUHM 33 302:2, 4 och 15

Mejslar?: LUHM 33 302:17 och 28

Beslag LUHM 33 302:7 och 23

Skala 1:1. Foto: Max Jahrehorn.

Träföremål

Det framkom några föremål av trä i anläggningar och lager som legat under grundvattnenivån. I en nedgrävd tunna, som fungerat som brunnsfodring, påträffades ett föremål som liknar ett klapprä (figur 13) (LUHM 33 302:32). De nedre delarna av tunnans laggträ var välbevarade och dessa togs upp för att se om det fanns bomärken inristade vilket det inte gjorde. Tunnans botten var perforerad av borrarade hål i syfte att släppa in grundvattnet i brunnen. Förutom borrhålen fanns ett bomärke inristat (figur 3). I anl. 4 som även den utgjordes av en nedgrävd trätunna framkom ett flöte av trä (figur 15) (LUHM 33 302:78). I ett torvigt lager under ett drygt 0,6 m tjockt lager med sjösand/grus påträffades mycket trä såväl bearbetat som obearbetat. De obearbetade träbitarna utgjordes av mindre pinnar som ofta var delvis förkolnade. De bearbetade föremålen utgjordes av spetsade pinnar, huggspånor, en del av något handtagsliknande (figur 12) (LUHM 33 302:35) och två knävringar (figur 14) (LUHM 33 302:33)

Figur 12. Del av ett trähandtag funnet i torvlagret (LUHM 33 302:35). Skala 1:1.

Figur 13. Klapprä som framkom i anl. 3 (LUHM 33 302:32). Skala 1:3. Foto: Max Jahrehorn.

Figur 14. En av två knävringar som påträffades i torvlagret (LUHM 33 302:33). Skala 1:2. Foto: Max Jahrehorn.

Figur 15. Flöte av trä som framkom i anl.4 (LUHM 33 302:78). Skala 1:2.

Keramik

Det framkom 96 keramikskärvor med en vikt av ca 1,3 kg varav 58 skärvor med en vikt av 646 g har sitt ursprung i Skandinavien vilket utgör ca 50 %. Övrig keramik är importerad från nuvarande Tyskland. En skärva har analyserats med hjälp av ICP-analys (Inductively Coupled Plasma) i syfte att bestämma keramikens kemiska sammansättning och därmed lerans provinens.

Merparten av keramiken påträffades som lösfynd. Keramiken har huvudsakligen daterats till 1200-talet och samt till slutet av 1500-talet. Följande beskrivning av keramiken är hämtad från Torbjörn Brorssons rapport (Brorsson 2023; Bilaga 2–3).

Endast en skärva äldre rödgods med en vikt av 20 g påträffades. Skärvan härrör troligen från en kanna av inhemskt ursprung och kan eventuellt vara så tidig som från 1200-talet.

Av yngre svartgods framkom 33 skärvor med en sammanlagd vikt av 432 g. De har tillhört minst tre olika trebensgrytor samt odefinierade kärl. Keramiken kom med

Figur 16. Keramikskärva från en skål (LUHM 33 302:72). Skala 1:1.

Figur 17. Keramikskärva från ett siegburgkrus med medaljong (LUHM 33 302:57). Skala 1:1.

största sannolikhet från någon av Hansastäderna i norra Tyskland såsom Rostock, Lübeck, Greifswald, Stralsund eller Wismar. ICP-analyser av en skärva (LUHM 33 302:54) har visat att en av grytorna var tillverkade i östra Mecklenburg. Den har mest likheter med keramik från Büssow som ligger nära Szczecin i västra Polen. Man kan dock inte utesluta att trebensgrytan var tillverkad i exempelvis närheten av Hansastaden Greifswald. Delar av yngre svartgodset var troligen tillverkat i Danmark, där det fanns en lokal produktion i Skåne. Det yngre svartgodset från undersökningen är sannolikt från andra hälften av 1200-talet.

Sammanlagt har fem skärvor med en vikt av 107 g klassificerats som protostengods. Fyra av skärvorna har tillhört ett krus från Köln och ett annat från Siegburg, nordost om Bonn. Dessa två krus kan utifrån den övriga keramiken sannolikt dateras till andra hälften av 1200-talet. Dessutom påträffades en skärva tillhörandes ett grovt och vitt protostengods av yngre datering och det kan vara från perioden 1550–1650. Produktionsområdet kan ha varit Böhmen i Tjeckien.

Av det yngre rödgodset framkom 43 skärvor med en sammanlagd vikt av 519 g. Det yngre rödgodset var förhållandevis enhetligt och det kan främst fördelas på trebensgrytor, men det fanns även skärvor från skålar och en stekpanna. Samtliga kärl har bedömts vara av sydkandinavisk proveniens, och mest troligt från Skåne. Dominansen av trebensgrytor samt de få skålarna visar att keramiken främst användes som kokkärl, men också att materialet sannolikt är från slutet av 1500-talet.

Vid undersökningen påträffades sju stengodsskärvor med en sammanlagd vikt av 196 g. Skärvorna härrör från tre olika krus. Samtliga var tillverkade i Siegburg och de har daterats till perioden 1350–1600, men troligtvis är samtliga från slutet av 1500-talet. En av skärvorna hade en medaljong och en större skärva kan ha tillhört en så kallad Jakobakanna (LUHM 33 302:17) (Figur 17).

Det påträffades en skärva yngre glaserat vitgods som var för liten för att det ska ha varit möjligt att bestämma kärletypen. Kärlet har sannolikt haft en tysk proveniens och det kan dateras till perioden 1550–1650.

En skärva i hårdbränt och oglaserat lergods påträffades vid framrensning av en brunn. Godset är rödbrunt och skärvan har sannolikt tillhört ett fat av skandinavisk proveniens.

OSTEOLOGI

Drygt 2 kg djur- och fiskben insamlades från två anläggningar och ett torvigt lager.

I anl.1 påträffades ett nästan intakt kranium av nötkreatur (*Bos taurus*). Åldern bedöms utifrån tandframbrott och tandslitage till en individ mellan 3 och 4 år gammal. Kraniets ovansida har en flack inbuktning. Denna skada kan ha åstadkommit av yttre tryck från en sten efter deponering i jord, eller möjligen vara spår av avlivning av djuret medelst ett slag mot pannbenet. Därutöver framkom enstaka små emaljfragment av tänder av får/get (*Ovis/Capra*). I sektion 2 i samma anläggning framkom mindre fragment av långa rörben (lårben och skenben) av nötkreatur, samt ett revben. Benmängden i anl. 1 uppgick till 1 563 gram.

I anl. 2 framkom 392,9 gram djurben. Såväl intakta element som fragment har identifierats till alla kroppsregioner av får/get. Generellt registreras benen som får/get då arterna är relativt lika, dock kan nämnas att endast får kan beläggas i materialet. I anl. 2 identifierades även 4 kranielement och 40 kotor av sill (*Clupea harengus*), 1 kranielement och 2 kotor av rödspätta (*Pleuronectes platessa*) och 3 kranielement av torsk (*Gadus morhua*). Storleken på fiskarna indikerar lokalt kustnära fiske. I det jordprov från anl. 2 som sällats med 2 mm maskvidd identifierades ytterligare 7 fragment av sill, varav 4 kotor och 1 kranielement. I detta sällade prov identifierades även en mycket liten framtand av hund. Det är en sliten mjölkttand som indikerar en individ yngre än ½ år.

I torvlagret som påträffades under sjösandens framkom 89,2 gram ben. Här påträffades en kota av ett större däggdjur, troligen nötkreatur. Samt två kranielement och ett lårben av får/get, fragment av ett bröstben och bäcken av fågel och ett ben från skuldergördeln av torsk (Cardell 2024; bilaga 4).

Figur 18. Carsten Janhkes förslag på fitindelningsplan. Undersökningens läge är markerat med en röd prick. Enligt denna rekonstruktion hamnar undersökningen söder om Danzigs fit och väster om Lübecks fit.

TOLKNING OCH KÄLLKRITIK

Flera av metallfynden framkom ytligt strax under grästorven blandat med tidigmoderna och sentida fynd vilket medför att det kan vara svårt att bedöma åldern på vissa av metallföremålen. Sammansättningen av fynden påminner om de från undersökningen inom fastigheten Falsterbo 8:112. Vid den intilliggande undersökningen inom fastigheten Falsterbo 8:8 påträffades inga fynd av den här karaktären. Fyndskillnaderna mellan de fem undersökningarna, Falsterbo 8:8, 8:10, 8:13, 8:111 och 8:112, är anmärkningsvärd och kan inte förklaras enbart av hur stora ytor som undersöktes med metall-detektor eller hur djupt man schaktade.

Skatte- eller kontrollmärket av bly har ett mönster som inte finns bland alla de märken som Otto Rydbäck påträffade vid undersökningarna av Skanörs borg (figur 9) (Rydbäck 1928; 1935).

Det råder stor osäkerhet om var de olika tyska städernas fiter har legat. Vissa gränser är hyfsat välbelagda genom skriftliga källor som anger var fiterna låg i förhållande till varandra. Det finns två rekonstruktionsförslag dels Ragnar Blomqvists från 1950, dels Carsten Janhkes från 2000 (Blomqvist 1950; Janhke 2000). Det förefaller som att båda baserar sina tolkningsförslag på en äldre rekonstruktion gjord av Dietrich Schäfer på 1800-talet. Enligt dessa rekonstruktionsförslag hamnar undersökningen söder om det som Blomqvist och Schäfer benämner Danzigs fit och Janhke Preußische Städte (Schäfer 1887; Söderberg 1901; Blomqvist 1950; Janhke 2000).

Figur 19. Vid schaktningen framkom ett rödbrunt lager som även påträffats på närliggande undersökningar. Möjligen rör det sig om tång.

Torvlagret som framkom i botten av schaktet med mycket huggspånor, träpinnar och två knävringar bör ha varit sankt då de organiska materialen hamnade där. Sedan bör en storm ha vräkt upp stora mängder med sand som täckt lagret. Ovanpå detta har kulturlagret växt till med hjälp av ständig tillförsel av flygsand.

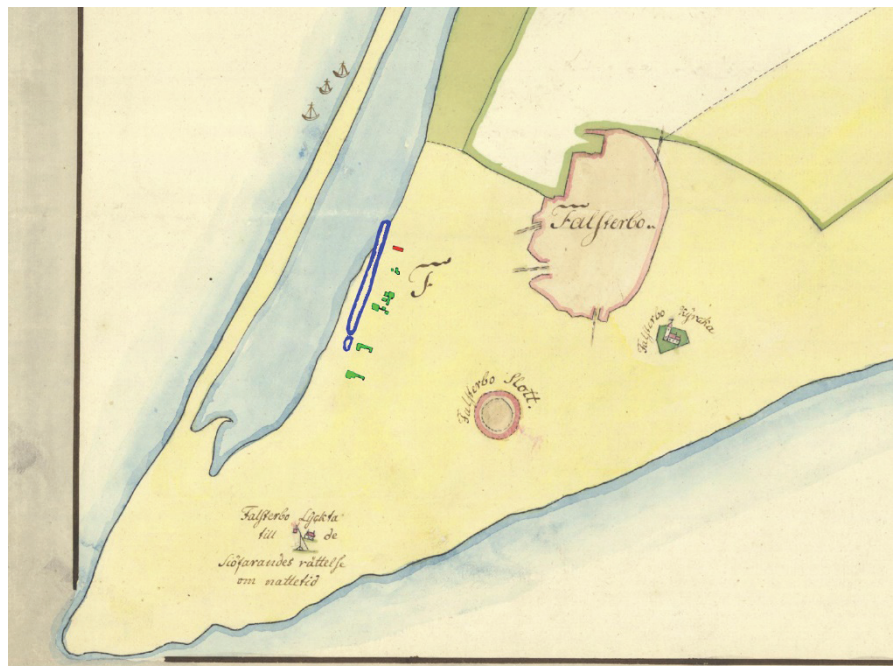
De allstades förekommande lerbottnarna lyser med sin frånvaro förutom en liten lerrest som har tolkats som en rest av en lerbotten. Då bruket av lerbottnar anses upphöra under 1300-talet är detta en indikation på att översandningen skett före 1300-talet. Fyndet av knävringar är till föga hjälp vid datering då dessa förekom redan från yngre järnålder/vikingatid och framåt. Knävringar har bland annat påträffats i Haithabu (Kalmring 2010).

I schaktet framkom ett rödbrunt lager som även påträffats vid de närliggande undersökningarna Falsterbo 8:112 och 8:6. I samband med dessa undersökningar har prover från detta lager analyserats avseende förekomst av fiskben och rester av metallhantering med negativt resultat. Möjligen kan det vara tång som kastats upp av havet. Det finns kulturlager både över och under lagret (figur 19).

EFTERMEDELTIDA FYND

Det framkom en del keramikskärvor som kan vara eftermedeltida. Det rör sig om dateringar i form av skärvor av skålar (figur 16) och från en stekpanna. Även inom det närliggande Falsterbo 8:8 påträffades en keramikskärva med datering till 1800-talet. Inom Falsterbo 8:112 har det påträffats keramik med eftermedeltida dateringar i form av en skärva från ett stengodskrus från Frechen, sex skärvor från ett fat i yngre rödgods och en skärva yngre vitgods. Inom Falsterbo 8:10 framkom yngre vitgods, skaflet från en trebensgryta och en skärva från en Jydepotta vilka också har eftermedeltida dateringar. Det är tydligt att det förekommer en viss verksamhet i området ända fram till början av 1800-talet. Ska dessa något yngre fynd kopplas till det fiskeläge (L1989:3347) som ligger strax väster om tångvallen? Ägobeskrivningskartan från 1765 har rectificerats med en felmarginal på som mest 10 m när det gäller kyrkorna i Falsterbo och Skanör liksom Skanörs borg. Den södra delen av kartan avviker mer än den norra delen (figur 20). Falsterbo slott ligger ca 200 m fel och Falsterbo lyckta ca 60 m fel vilket nog får skyllas på 1765 års uppmätning. På denna ägobeskrivningskarta har tre små båtar symboliskt utritats väster om Flommen. Samma båtsymboler finns väster om Skanör och vid Ättebäckens inlopp öster om Skanör där liknande fiskeläge har registrerats. Sannolikt markerar båtsymbolerna lägena för de eftermedeltida fiskelägena. Enligt Söderberg som företog provgrävningar ute på reveln så är denna en sen bildning och bör inte ha funnits under medeltiden annat än som möjligen ett grunt område (Söderberg 1901). Denna tolkning styrks av Gerhard Buhrmans karta från 1684 där reveln saknas men det ungefärliga läget för den är markerat som grund. Reveln finns med på kartan från 1765 och den något yngre skånska recognosceringskartan från 1812 och kanske är det

Figur 20. 1765 års ägobeskrivningskarta med de i texten beskrivna undersökningarna markerade med grönt och föreliggande undersökning med rött. Fornlämningarna L1989:3347 och L1989:3746 är markerade med blått.

uppgrundningen som medför att de gamla fiskelägena överges. Samma år som ägobeskrivningskartan upprättades utgavs Johan Lorentz Gillbergs Historisk, oeconomisk och geographisk beskrivning öfwer Malmöhus län Ut i Hertigdömet Skåne. I den beskrivs Falsterbo som endast ett litet ”fiske läje” och näringsverksamheterna utgjordes av sjöfart och fiske.

Referenser

Litteratur

- Blomqvist, R. 1950. Falsterbohus. Kulturens årsbok 1950.
- Ersgård, L. 1984. Skanör – Falsterbo. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer rapport Medeltidsstaden 53.
- Ersgård, L. 1988. ”Vår marknad i Skåne”. Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden. Lund studies in medieval archaeology 4.
- Janhke, C. 2000. Das Silber des Meeres: Fang und Vertrieb von Ostseehering zwischen Norwegen und Italien (12.-16. Jahrhundert).
- Gillberg, J. L. 1980. Historisk, oeconomisk och geographisk beskrivning öfwer Malmöhus län uti hertigdömet Skåne.
- Kalming, S. 2010. Der Hafen von Haithabu.
- Resinert, A. 2021. Skanör och Falsterbo - två städer i skuggan av Skånemarknaden. GRANSK 2021 I // Online tidsskrift utgivet af Rudersdal Museer, Museum Nordsjælland, Museerne Helsingør og Furesø Museer.
- Rydbeck, O. 1928. Medeltida kontrollmärken av bly. Fornvännen 23.
- Rydbeck, O. 1935. Den medeltida borgen i Skanör. Historik, undersökningar och fynd.
- Sarnäs, P. 2017. Falsterbo 8:13, fornlämning 15. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2016. Skånearkeologi rapport 2017:6.
- Sarnäs, P. 2022. Falsterbo 8:111, fornlämning L1989:3865. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2021. Skånearkeologi rapport 2022:14.
- Sarnäs, P. 2023. Falsterbo 8:10, fornlämning L1989:3865. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2022. Skånearkeologi rapport 2023:26.
- Sarnäs, P. 2024. Falsterbo 8:8, fornlämning L1989:3865. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023. Skånearkeologi rapport 2024:2.
- Sarnäs, P. 2025. Falsterbo 8:112, fornlämning L1989:3865. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023.
- Schäfer, D. 1887. Das Busch des Lübeckischen Vogts auf Schonen
- Söderberg, S. 1901. Undersökningar vid Falsterbo. Historisk tidskrift för Skåneland Bd 1.

Opublicerat material

- Brorsson, T. 2023. Keramiken från Falsterbo 8:6. Arkivrapport från Keramiska studier i Höganäs AB.
- Cardell, A. Osteologisk analys av benmaterial från Falsterbo 8:6. Arkivrapport

Kartmaterial

- Fastighetskartan
- Skånska recognosceringskartan 1812–20
- Gerhard Burmans karta 1684
- Ägobeskrivningskarta från 1765

Internetreferenser

- Fornsök

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer431-1550-2023
Skånearkeologis diarienummer202307
LUHM nummer33 302

LänSkåne
KommunVellinge
SockenFalsterbo
FastighetFalsterbo 8:6
RAÅ-nummerL1989:3865/ Falsterbo 15:1

Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat6140514
E koordinat362358
M ö.h.0,2-1,8

Fältarbetstid2023-06-28-2023-06-30
Antal arbetsdagar 3
Antal arkeologtimmar 24

Undersökt yta 207 m²

ProjektansvarigPer Sarnäs
Uppdragsgivare Knut Ramel

Kostnader, arkeologi

Administration:4 000:-
Fältarbete:19 200:-
Rapport:25 600:-
Konservering:47 850:-
Osteologi:8 000:-
Keramikanalys:6 800:-
ICP-analys:1 200:-
RTK-GNSS:3 000:-
Resa:1 015:-
Summa:93 815:-

Summa, faktisk:116 665:-
Summa, beslutad:75 400:-

Arkivmaterial i form av shapefil, digitala foton, fältritningar och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum.

Bilaga 1

Fyndlista

Fnr	ID	Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Längd	Bredd	Diam.	Vikt	Anl.	Lager	Datering	Provinciens	Beskrivning	Status
1	F1	Mynt	Hvid	Ag		1				1			1448-1481	Malmö		
2	F2	Dubbelsölja		Cu		1	22		17	2						
3	F3	Mynt	Klipping	Cu		1			14	2			1518-1522	Malmö		
4	F4	Sölja		Cu		1	23	23		5						
5	F5	Knapp		Cu		1			10	1						
6	F6	Klädesplomb		Pb		1			16	7						
7	F7	Beslag		Cu		1				2						Gallrad
8	F8	Spik		Cu		1	23			2						
9	F9	Fingerborg		Cu		1			14,5	2						
10	F10	Fingerborg		Cu		1			14,5	3						
11	F11	Klädesplomb?		Pb		1				2						Gallrad
12	F12	Mynt	Klipping	Pb		1	14,5	13,5		1			1518-1522			
13	F13	Mynt	Sösling	Ag		1			22	2			1528			
14	F14	Sänke?		Pb		1				4						
15	F15	Dubbelsölja		Cu		1	25	20		2						
16	F16	Mynt	Witten	Ag		1			18,5	1			1325-1350	Stralsund		
17	F17	Mejsel?		Cu		1	73			9						
18	F18	Oident.		Pb		1				4						Gallrad
19	F19	Spik		Cu		1	30,5			3						Gallrad
20	F20	Mynt	Hvid	Ag		1			17	1			1483-1513	Bergen		
21	F21	Mynt	Hvid	Ag		1			15	1			1481-1513	Malmö		
22	F22	Mynt	Klipping	Cu		1	14	13		2			1518-1522	Malmö		
23	F23	Beslag		Sn		1				7						
24	F24	Mynt	Skilling	Ag		1			21	1			1536	Köpenhamn		
25	F25	Klädesplomb		Pb		1				7					Saknar mønster	
26		Vakant														
27		Vakant														
28	F28	Mejsel?		Cu		1	75			28						
29		Vakant														
30	F30	Skattemärke		Pb		1				1						
31	F31	Spik		Cu		1	34			7						Gallrad
32		Klapträ		Trä		1	340				3					
33		Knävring		Trä		1	162					4				
34		Knävring		Trä		1						4				Gallrad
35		Handtag		Trä		1	34					4				Gallrad
36		Krus	Protostengods	Keramik	Botten	1				108	5		1250-1350	Köln		
37		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Skaft	1				12			1400-1750	Skandinavien	Rödbruna lagret	
38	F29	Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	1				2			1400-1750	Skandinavien		
39	F29	Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning	1				18			1400-1750	Skandinavien		
40		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	1				4	6		1400-1750	Skandinavien	Rensfynd brunn dag 3	
41		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	1				2	6		1400-1750	Skandinavien	Rensfynd brunn dag 3	
42	Fat	Lergods		Keramik	Mynning	1				15	6		1400-1750	Skandinavien	Rensfynd brunn dag 3	
43	Tegel			Bränd lera		7				56	1				Sektion 2	
44	Krus		Stengods	Keramik	Buk	1				54			1350-1600	Siegburg	Lösfynd dag 2. Jakobakanna?	

Fnr	ID	Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Längd	Bredd	Höjd	Diameter	Vikt	Anläggning	Lager	Datering	Provinciens	Beskrivning	Status
45		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Skaft, botten	2					76			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 2. Stekpanna?	
46		Oident.		Fe		1					9						Gallrad
47		Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Mynning	1					17			1200-1350	Danmark	Lösfynd dag 3	
48		Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Buk	1					26			1175-1350	Tyskland	Lösfynd dag 3	
49		Kärl	Protostengods	Keramik	Buk	1					4			1550-1650	Tjeckien/Böhmen	Lösfynd dag 3	
50		Kärl	Yngre rödgods	Keramik	Mynning	1					7			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 3. Spjälkat	
51		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning, buk	3					24			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 3	
52	F27	Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Buk	1					2			1200-1350	Danmark		
53	F27	Krus	Stengods	Keramik	Buk	3					74			1350-1600	Siegburg		
54		Trebensgryta	Yngre svartgods	Keramik	Mynning, buk, ben	22					328			1175-1350	Tyskland	Lösfynd dag 1	
55		Krus	Protostengods	Keramik	Buk	3					5			1250-1350	Siegburg	Lösfynd dag 1	
56		Kärl	Yngre vitgods	Keramik	Buk	1					1			1550-1650	Tyskland	Lösfynd dag 1	
57		Krus	Stengods	Keramik	Buk	3					68			1350-1600	Siegburg	Lösfynd dag 1, Medaljong	
58		Trebensgryta	Yngre svartgods	Keramik	Mynning, buk	6					50			1200-1350	Danmark	Lösfynd dag 1	
59		Kruka	Yngre rödgods	Keramik	Buk	5					24			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
60		Stekpanna	Yngre rödgods	Keramik	Skaft, ben	2					184			1550-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
61		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning	1					4			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
62		Skål	Yngre rödgods	Keramik	Botten	1					8			1600-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
63		Kanna	Äldre rödgods	Keramik	Hänkel	1					20			1200-1400	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
64		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning, buk	2					22			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
65		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	4					14			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
66		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning, buk	7					22			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
67		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning, buk	4					30			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
68		Skål	Yngre rödgods	Keramik	Buk, botten	2					46			1600-1800	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
69		Ring		Cu		1					1					Lösfynd dag 1	Gallrad
70		Trebensgryta	Yngre svartgods	Keramik	Mynning, buk	2					10			1175-1350	Tyskland	Lösfynd dag 1	
71		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	4					7			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
72		Skål	Yngre rödgods	Keramik	Buk	1					21			1600-1850	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
73		Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Buk	4					16			1400-1750	Skandinavien	Lösfynd dag 1	
74		Ben	Djurben	Ben							1502		1			Sektion A-B	
75		Ben	Djurben	Ben							61		1			Sektion E-F	
76		Ben	Djurben	Ben							390,9		2				
77		Ben	Djurben	Ben							91,2		4				
78		Flöte		Trä			190	52			4		4				Gallrad

Ag = silver

Cu = koppar/brons

Fe = järn

Pb = bly

Sn = tenn

Bilaga 2

Keramiken från Falsterbo 8:6

Torbjörn Brorsson, Keramiska Studier 2023

Keramik

Den totala mängden keramik från undersökningen i Falsterbo 8:6 utgjordes av 96 keramikskärvor och dess vikt uppgick till drygt 1,3 kg (Tabell 1). Keramiken har bland påträffats som rensfynd av en brunn och som lösfynd. Skärvorna har daterats till 1200-talet och samt till slutet av 1500-talet. Materialet utgörs av både lokalproducerad keramik och importerade kärl från Tyskland.

Vid registreringen har antal skärvor, vikt, godstyp, kärltyp, kärldel samt en preliminär datering noterats. En viktig del i studien har varit att försöka proveniensbestämma skärvorna och därför har proveniensen för varje keramikskärva angivits.

Godstyp	Antal	Vikt (g)
Äldre glaserat rödgods	1	20
Yngre svartgods	33	432
Protostengods	5	107
Yngre rödgods	43	519
Stengods	7	196
Yngre vitgods	1	1
Lergods	6	39
	96	1314

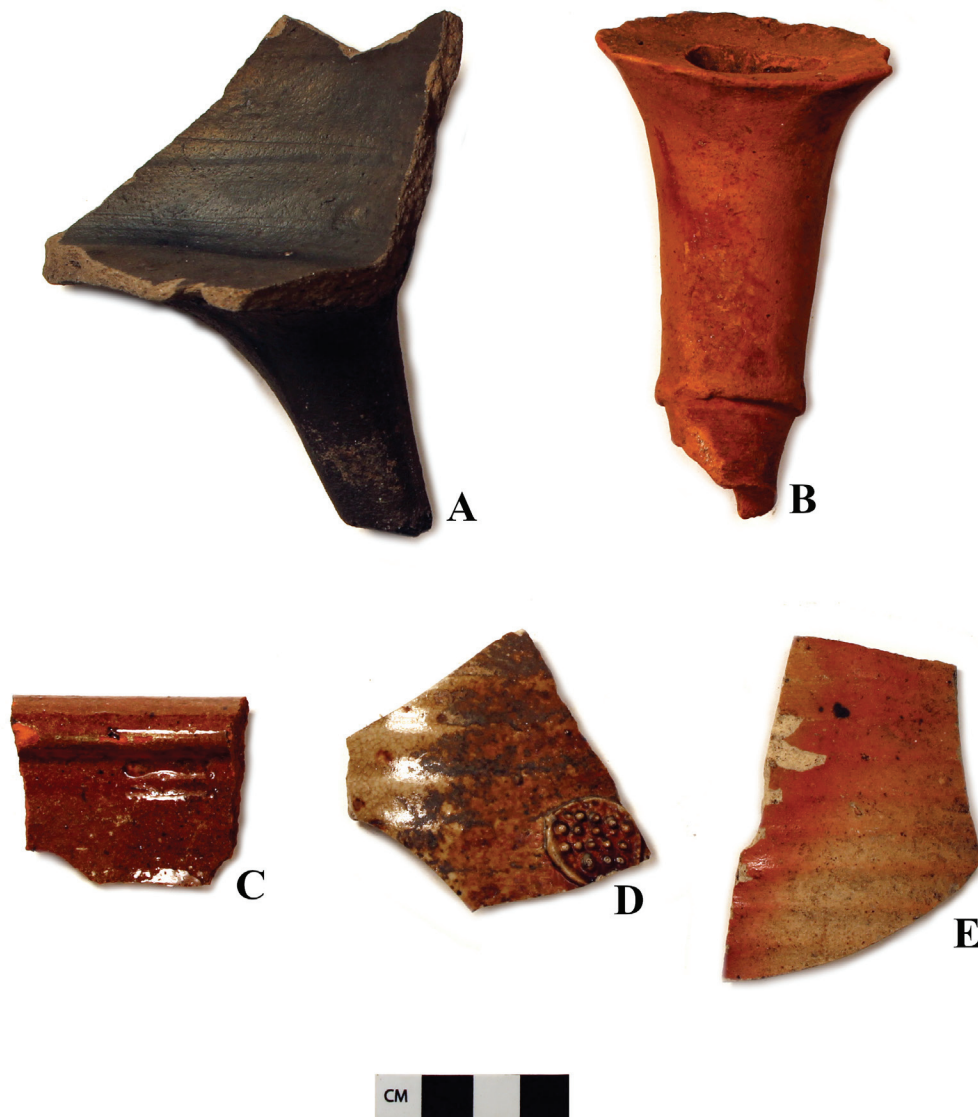
Tabell 1. Sammansättning av keramik från Falsterbo 8:6.

Äldre glaserat rödgods

Det framkom endast en skärva äldre glaserat rödgods vid undersökningen. Denna typ av keramik dateras generellt från senare delen av 1100-talet till och med slutet av 1300-talet, men fynd i Lübeck har visat att det äldre glaserade rödgodset förekommer redan från perioden 1150–1175 (Drenkhahn 2017:233). Utifrån de övriga fynden från undersökningen är skärvan sannolikt från 1200-talet och den har tillhört en sydkandinavisk kanna.

Yngre svartgods

Det yngre svartgodset har sina rötter i det kontinentala keramikhantverket och merparten av keramiken kom från norra Tyskland men även i Danmark fanns en omfattande produktion. I Lübeck förekommer denna typ av keramik från 1150–1175 (Drenkhahn 2017:Tab. I), och redan från mitten av

Figur 1. Keramik från undersökningen. A) 33 302:54. B) 33 302:60. C) 33 302:51. D-E) 33 302:57. ICP-analys har utförts på det yngre svartgodset, 33 302:54, och analysen visade att trebensgrytan var tillverkad i östra Mecklenburg.

1100-talet dominerade det drejade svartgodset keramikinventariet i staden (Gläser 1987:Abb. 2). Det fanns både klotformade trebensgrytor och kannor med flat botten.

Vid undersökningen påträffades sammanlagt 33 skärvor och de har tillhört minst tre olika trebensgrytor (Figur 1) samt odefinierade kärl. Keramiken kom med största sannolikhet från någon av Hansastäderna i norra Tyskland och det kan ha varit Rostock, men även någon av de andra städerna som Lübeck, Greifswald, Stralsund och Wismar. ICP-analyser av en skärva (33 302:54) har visat att en av grytorna var tillverkad i östra Mecklenburg (Se nedan). Den har mest likheter med keramik från Büssow som ligger nära Szczecin i västra Polen. Man kan dock inte utesluta att trebensgrytan var tillverkad i exempelvis närheten av Hansastaden Greifswald. Delar av yngre svartgodset från undersökningen var sannolikt också tillverkat i Danmark, där det fanns en lokal produktion i Skåne. Det yngre svartgodset från undersökningen är sannolikt från andra hälften av 1200-talet.

Protostengods

Sammanlagt har fem skärvor klassificerats som protostengods, och det är en godstyp som normalt dateras till perioden 1250–1350. Till skillnad från det tidigare lergodset tillverkades protostengods och stengods av speciella leror, som tål mer än 1 250 °C, vilket gör att godset inte smälter då det utsätts för dessa temperaturer eller högre. Protostengodset avviker från det utvecklade stengodset eftersom det har ett förhållandevis poröst gods med oftast synliga bergartskorn, vilket det utvecklade stengodset saknar.

Fyra av skärvorna har tillhört ett krus från Köln och ett annat från Siegburg, nordost om Bonn. Dessa två krus kan utifrån den övriga keramiken sannolikt dateras till andra hälften av 1200-talet. Dessutom påträffades en skärva tillhörandes ett grovt och vitt protostengods av yngre datering och det kan vara från perioden 1550–1650. Produktionsområdet kan ha varit Böhmen i Tjeckien.

Yngre glaserat rödgods

Yngre glaserat rödgods var normalt den dominerande godstypen efter medeltidens slut och keramiken karakteriseras av ett rött lergods med en blyglasyr på insidan av kärnväggen. De vanligaste keramiktyperna var trebensgrytor, krukor samt fat och skålar. Generellt dateras godstypen från 1400 till omkring 1900, och under 1400-talet fanns det främst trebensgrytor, och under 1500-talet uppträdde de första faten. Först under 1700-talet uppträder de typiska krukorna, vilka hade en flat botten och två öron på vardera sida av kärnkroppen.

Det yngre glaserade rödgods var förhållandevis enhetligt och det kan främst fördelas på trebensgrytor (Figur 1C), men det fanns även skärvor från skålar och en stekpanna (Figur 1B). Det påträffades totalt 43 skärvor samtliga kärl har bedömts vara av sydkandinavisk proveniens, och mest troligt från Skåne. Dominansen av trebensgrytor samt de få skålarna visar att keramiken främst användes som kokkärl, men också att materialet sannolikt är från slutet av 1500-talet.

Stengods

Liksom protostengodset var det medeltida stengodset en importvara. Den äldsta stengodstillverkningen i Sverige kan placeras så sent som 1700-talet, trots att det finns lämpliga stengodsleror och då främst i nordvästra Skåne. Det viktigaste medeltida och efterreformatiska produktionscentrumet var Rhenområdet i västra Tyskland, men även Limburgområdet i Holland och Niedersachsen stod för betydande delar av den medeltida stengodsproduktionen.

Vid undersökningen påträffades sju stengodsskärvor tillhörandes tre olika krus. Samtliga var tillverkade i Siegburg och de har daterats till perioden 1350–1600, men troligtvis är samtliga från slutet av 1500-talet. En av skärvorna hade en medaljong (Figur 1E) och en större skärva kan ha tillhört en så kallad Jakobakanna.

Yngre vitgods

Det påträffades en skärva yngre glaserat vitgods, men det har inte varit möjligt att bestämma kärletypen. Kärlet har sannolikt haft en tysk proveniens och det kan dateras till perioden 1550 till 1650.

Lergods

En skärva i hårdbränt och oglaserat lergods påträffades som rensfynd av en brunn. Godset är rödbrunt och skärvan har sannolikt tillhört ett fat av skandinavisk proveniens. Det framkom ytterligare fem oglaserade skärvor i lergods och även dessa var förhållandevis hårt brända.

Sammanfattning om keramiken

Keramiken från Falsterbo 8:6 utgörs av ett 96 skärvor, och materialet kan dateras till två faser. Från andra hälften av 1200-talet har huvudsakligen yngre svartgods påträffats men det fanns även protostengods och äldre glaserat rödgods. Majoriteten av denna keramik var av tysk proveniens. En ICP-analys av en trebensgryta (33 302:54) visade att denna var tillverkad i östra Mecklenburg.

Nästa fas i keramikmaterialet har förlagts till 1500-talet andra hälft och keramiken domineras av lokalproducerat yngre glaserat rödgods i form av trebensgrytor. Det fanns även importerat stengods från Siegburg samt yngre vitgods från Tyskland.

Litteratur

Drenkhahn, Ulrik. 2017. Die Keramik der archäologischen Untersuchungen im „Lübecker Handwerkerviertel“. *Studien zum Bronzeguss und zur Keramik im mittelalterlichen Lübeck*. Lübecker Schriften zu Archäologie und Kulturgeschichte 31. Verlag Marie Leidorf GmbH. Rahden/Westf., sid. 301-354

Gläser, Manfred. 1987. Keramikchronologie des 12. und 13. Jahrhunderts in Lübeck. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 17. Von Zabern. Mainz, sid. 387–399

Bilaga 3

ICP-analys av yngre svartgods och äldre rödgods från Falsterbo 8:6 och Falsterbo 9:69

Torbjörn Brorsson, Keramiska Studier 2023

Inledning och frågeställningar

Några av de viktiga variablerna av keramiken är datering och kärltyp, men även kärlets proveniens bidrar med viktig information. Detta är extra viktigt på en plats där vi vet att det människor från olika regioner i norra Europa uppehöll sig i perioder. De medeltida keramikmaterialen från sydvästra Skåne, med orter som Skanör och Falsterbo, består oftast av både lokalproducerad keramik och av en hög andel importerade kärler. Dessutom har Falsterbo 9:69 sannolikt legat inom Rostocks fit, vilket gör det än mera intressant att bestämma provenienserna på några av kärlet i yngre svartgods. Det yngre svartgodset är en typ av keramik som är förknippad med Hansan.

Metod

Tre skärvor från Falsterbo 9:69 och en skärva från Falsterbo 8:6 har analyserats med hjälp av ICP-analys (Inductively Coupled Plasma), och analysen syftar till att bestämma keramikens kemiska sammansättning. Halten av 44 olika grundämnen undersöks, och sammansättningen kan sedan användas för att bland annat påvisa ett geografiskt sammanhang för keramiken. Av den utvalda skärvan har 0,3 gram krossat till ett fint pulver, som sedan löstes i en syralösning. Denna lösning injiceras i exciterad argonplasma. När atomerna utsätts för denna energi kommer elektronerna att utsända färgade ljusblixtar, i ett mönster som är unikt för varje grundämne. Detta emissionsspektrum kan mätas med AES (Atomic Emission Spectrometry).

Av de 44 olika grundämnena är det 12 ämnen som utgör grunden för tolkningarna av keramikkerlets proveniens. Det är de metalliska ämnena aluminium (Al), krom (Cr), gallium (Ga), mangan (Mn), vanadin, (V), de alkaliska jordartsmetallerna kalcium (Ca), magnesium (Mg), strontium (Sr), de sällsynta jordartsmetallerna cerium (Ce), lantan (La), alkalimetallen natrium (Na), samt övergångsmetallen kobolt (Co) som utgör grunden för indelningen i olika grupper.

Analysen innehåller en mycket stor mängd data och för att kunna bearbeta denna krävs ett avancerat statistiskt verktyg som kan grupperna proverna. Därför har all data processats i statistikprogrammet SPSS och resultatet presenteras i form av en klusteranalys och ett dendrogram.

Den kemiska analysen av proverna har utförts vid OMAC laboratories, Galway, Irland och bearbetningen av analysresultat har utförts av Torbjörn Brorsson.

Material

Från Falsterbo 8:6 har en skärva (33 302:54) tillhörandes en trebensgryta i yngre svartgods varit föremål för analys (Tabell 1) (Figur 1). Från Falsterbo 9:69 har tre skärvor fördelat på en kanna i äldre rödgods (33 244:476) samt två skärvor från två kärl i yngre svartgods (33 244:424, 33 244:449) analyserats. En av dessa har tillhört en trebensgryta.

Keramiken från Falsterbo har jämförts med keramik från andra undersökningar i sydvästra Skåne och med material från bland annat Danmark och Tyskland. Urvalet av skärvorna från Falsterbo 8:6 och Falsterbo 9:69 har utförts av Torbjörn Brorsson, Kontoret för Keramiska Studier.

Keramik	Lokal	Fyndnr.	Prov
Drejat svartgods, trebensgryta	Falsterbo 8:6	33 302:54	Falsterbo7
Drejat svartgods, trebensgryta	Falsterbo 9:69	33 244:424	Falsterbo8
Drejat svartgods	Falsterbo 9:69	33 244:449	Falsterbo9
Äldre rödgods, kanna	Falsterbo 9:69	33 244:476	Falsterbo10

Tabell 1. ICP-analys har utförts på en skärva från Falsterbo 8:6 och tre skärvor från Falsterbo 9:69.

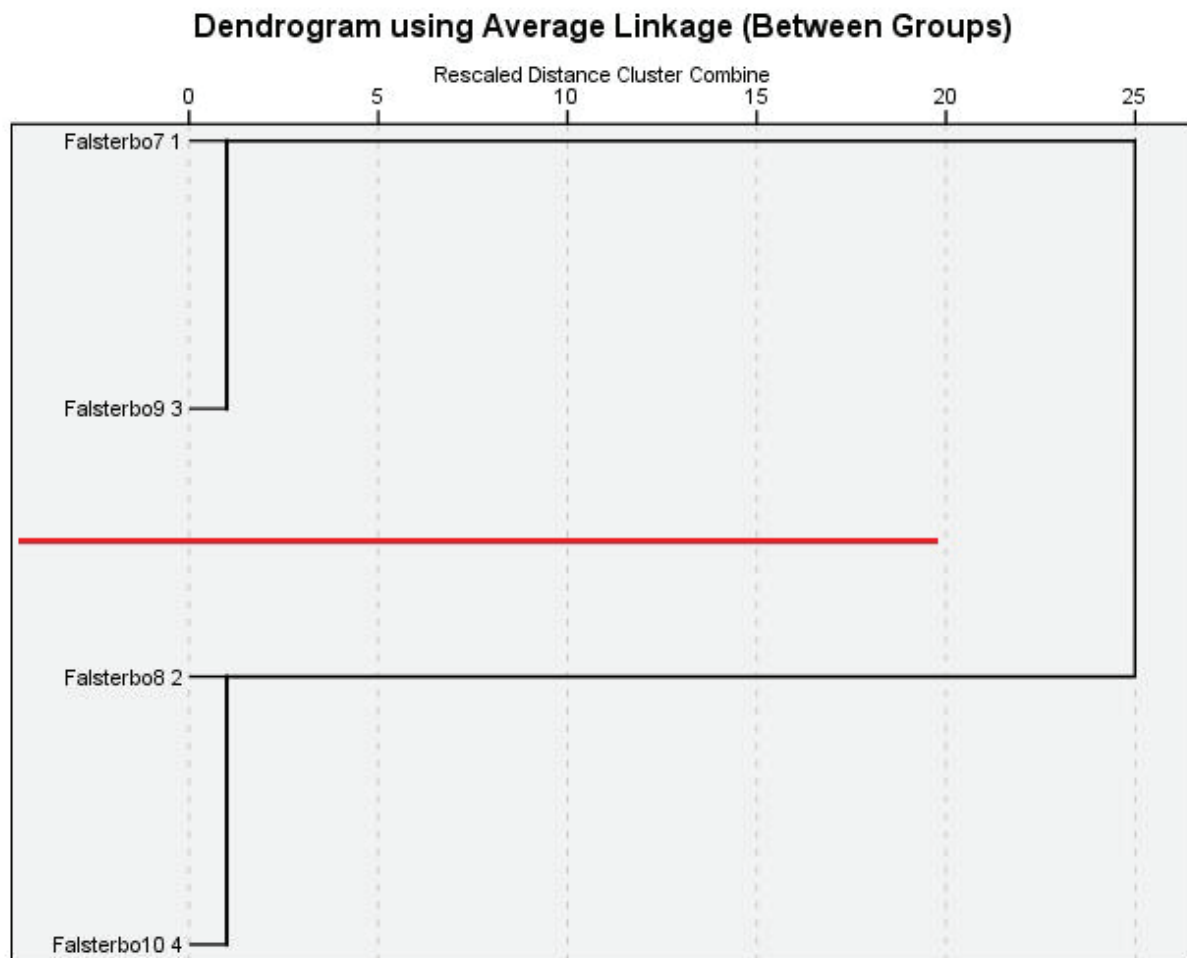
Analysresultat

Analysen är baserad på att likheter och skillnader identifieras och de skärvor som avviker tas bort i flera olika steg. Antalet steg är beroende på antalet analyserade skärvor. Analysresultatet i form av en tabell över de olika grundämnena återfinns i tabell 3.

I det första steget har enbart keramik från Falsterbo 8:6 och Falsterbo 9:69 analyserats (Figur 2). Skärvorna **Falsterbo7** och **Falsterbo9** bildar en grupp och dessa två kärl har tillverkats av leror som hämtades i samma område. Skärvorna **Falsterbo8** och **Falsterbo10** är också lika varandra men dessa två kärl har inte samma proveniens som de andra två. Man kan därmed konstatera att de fyra kärlen sannolikt kommer från två olika regioner.

Prov	Al	Ca	Ce	Co	Cr	Ga	La	Mg	Mn	Na	Sr	V
	%	%	ppm	ppm	ppm	ppm	ppm	%	ppm	%	ppm	ppm
Falsterbo7	7,48	3,25	76,4	13,9	142	20,5	33,3	1,18	434	0,28	949	85
Falsterbo8	7,16	1,1	88,4	13,5	97	18,85	41,8	0,96	846	0,49	175	111
Falsterbo9	7,08	3,06	69,6	13	84	19,35	31,6	1,41	407	0,31	117	102
Falsterbo10	6,7	0,67	78,6	16,1	84	17,6	34,2	0,89	544	0,48	94,3	94

Tabell 2. ICP-analys av keramik från Falsterbo 8:6 och 9:69. Analysen utgör underlaget för klusteranalyserna.

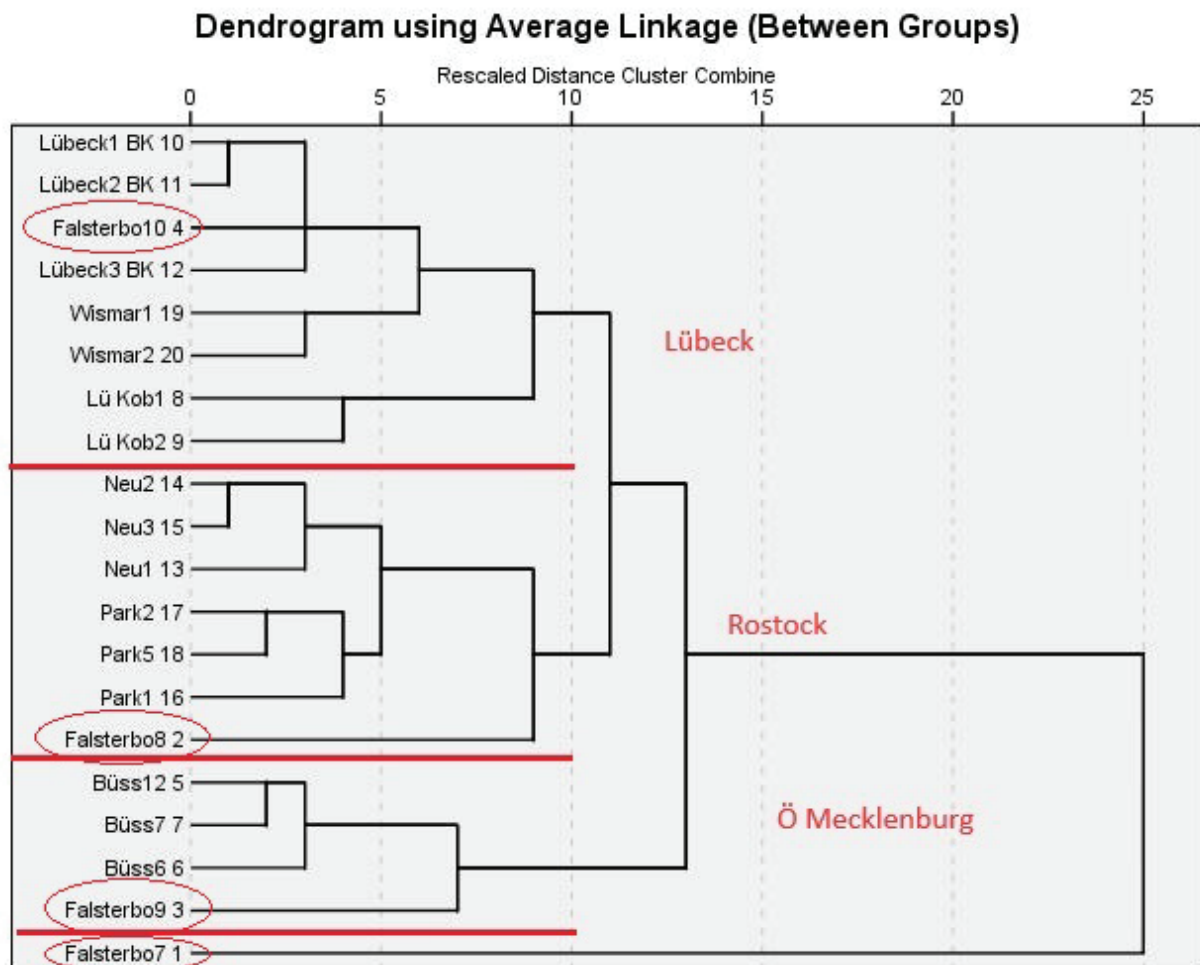
Figur 1. De fyra kärlen från Falsterbo indelar sig i två olika grupper och kärlen kommer sannolikt från två olika regioner.

För att bestämma proveniensen av de fyra kärlen har jämförelsematerial från Skåne, Danmark och Tyskland infogats i analysen. Analysen visar att det inte finns några likheter mellan de fyra kärlen från Falsterbo och med keramik från Skåne, Själland, Bornholm, Jylland eller någon annanstans i södra Skandinavien. Däremot uppvisar tre av fyra kärl från Falsterbo likheter med keramik från norra Tyskland (Figur 3).

Kannen i äldre rödgods. **Falsterbo10**, från Falsterbo 9:69 placeras sig tillsammans med keramik från Lübeck och Wismar och denna har med största sannolikhet tillverkats i eller i närheten av Lübeck. Avståndet mellan Lübeck och Wismar är endast 50 km och det är möjligt att keramikerna i de två Hansastäderna använde sig av leror från samma områden.

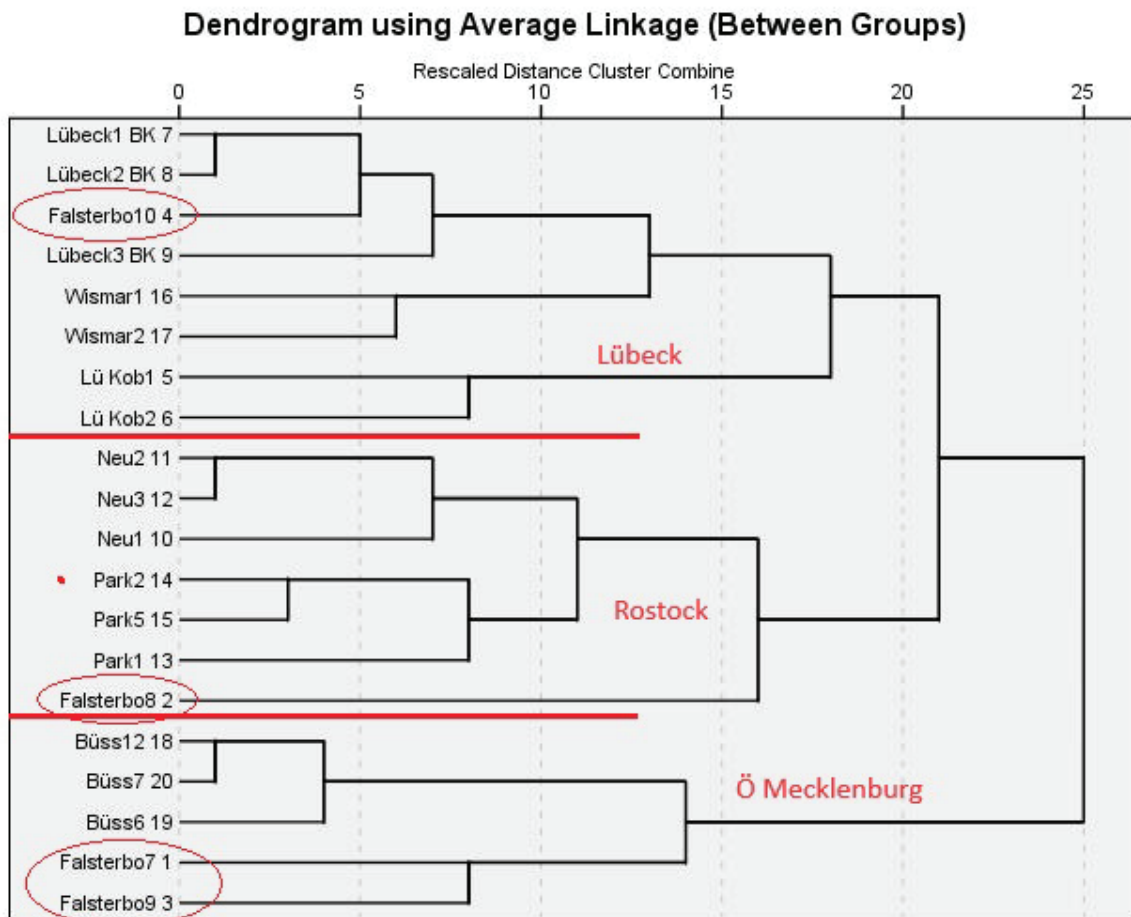
En trebensgryta i yngre svartgods från Falsterbo 9:69, **Falsterbo8**, återfinns tillsammans med keramik från bland Parkentin och Neubrandenburg och dessa två orter ligger i Mecklenburg. Parkentin är en mindre ort utanför Rostock. Det yngre svartgodset **Falsterbo9** placeras sig med keramik från Büssow i östra Mecklenburg och man kan därmed konstatera att skärvorna **Falsterbo8** och **Falsterbo9** har tillhört kärl från Mecklenburg i norra Tyskland.

Skärvan **Falsterbo7** har tidigare placerats intill skärvan **Falsterbo9**, men analysen visar nu på att de två skärvorna inte är lika likartade kärlegods. Utifrån den kemiska sammansättningen är halterna av krom (Cr) och strontium (Sr) kraftigt förhöjda i skärvan **Falsterbo7** (Tabell 2). Skärvan har därför jämförts med keramik från andra områden, som Nederländerna, Belgien, Polen och England, men skärvan avviker markant. En möjlig tolkning är att skärvan varit utsatt för strontium och krom sekundärt eller att man tillsatt dessa ämnen på annat sätt och att analysresultatet därmed blir felaktigt. Därmed analyser samtliga skärvor på nytt, men de två grundämnena strontium och krom utgår.

Figur 2. Tre av fyra kärll uppvisar likheter med keramik från norra Tyskland.

Analysen utan strontium och krom visar åter att de skärvan **Falsterbo10** har likheter med keramik från Lübeck (Figur 3). Skärvan **Falsterbo8** placerar sig med keramik från bland annat Parkentin. De två skärvorna **Falsterbo7** och **Falsterbo9**, som var lika i figur 2 är nu i samma heterogena grupp som keramik från Büssow i östra Mecklenburg.

Figur 3. ICP-analysen utan de två grundämnena strontium och krom. De fyra kärnen från Falsterbo återfinns nu med keramik från tre olika delar av norra Tyskland.

Föremål	Lokal	Fyndnr.	Prov	Proveniens
Drejat svartgods, trebengryta	Falsterbo 8:6	F54	Falsterbo7	Ö Mecklenburg
Drejat svartgods, trebengryta	Falsterbo 9:69	F424	Falsterbo8	Rostock
Drejat svartgods	Falsterbo 9:69	F449	Falsterbo9	Ö Mecklenburg
Äldre rödgods, kanna	Falsterbo 9:69	F476	Falsterbo10	Lübeck

Tabell 3. De två kärnens proveniens utifrån ICP-analysen.

Sammanfattning

Analysen visar att kannan i äldre rödgods från Falsterbo 9:69 med största sannolikhet var tillverkad i eller i närheten av Lübeck (Tabell 3). En trebengryta i yngre svartgods från samma lokal har likheter med keramik från bland annat Parkentin, och grytan var tillverkad i mellersta Mecklenburg och det kan ha varit i närheten av Rostock. Två skärvor i yngre svartgods från Falsterbo 8:6 och Falsterbo 9:69 har tillhört två kärl som var tillverkade i östra Mecklenburg.

Bilaga 4

Osteologisk analys av benmaterial från Falsterbo 8:6

Annica Cardell 2023

Benmaterialet som framkom vid den arkeologiska undersökningen är välbevarat. Det tillvaratogs från tre anläggningar samt från ett torvlager under sjösanden. Sammanlagt uppgick benmängden till drygt 2 kg. Materialet har registrerats i en exceldatabas som bifogas rapporten. Beräknat på vikten (W) har 91 % av materialet identifierats till art och element, respektive 52 % baserat på antal fragment (Nisp).

I anl.1 påträffades ett nästan intakt kranium av nötkreatur *Bos taurus*, höger sida av dess främre del har dock splittrats i mindre fragment (bl.a. incisivum, nasale, maxilla, zygomaticum). Denna del av kraniet utgörs av tunna bensegment som omsluter hålrummen för uppvärmning av inandningsluften. Överkäkens samtliga kindtänder in situ på vänster sida. På andra sidan saknas en tand, P², övriga in situ. Åldern bedöms utifrån tandframbrott och tandslitage till en individ mellan 3 och 4 år gammal. Kraniets ovansida har en flack inbuktning. Denna skada kan ha åstadkommit av yttre tryck från en sten efter deponering i jord, eller möjligen vara spår av avlivning av djuret medelst ett slag mot pannbenet (frontale). Därutöver framkom enstaka små emaljfragment av tänder av får/get (*Ovis/Capra*). I sektion 2 i samma anläggning framkom mindre fragment av långa rörben (lårben och skenben) av nötkreatur, samt ett revben. Benmängden i anl. 1 uppgick till 1 563 gram.

I torvdiket anl. 2 framkom 392,9 gram djurben. Såväl intakta element som fragment har identifierats till alla kroppsregioner av får/get (*Ovis/Capra*). Generellt registreras benen som får/get då arterna är relativt lika, dock kan nämnas att endast får kan beläggas i materialet. Detta baserat på hornkvicke och kranium samt rörben och fotrotsben. Fragment av olika delar av kraniet samt underkäke har identifierats, liksom skulderblad, revben, kotor, fragment av långa rörben som överarmsben, strålben, lårben, skenben, samt knäskål och fotrotsben. Benen härrör från minst två olika stora individer (2 kraniefragment, 2 astragalus dx, 2 humerus dx). Att tillväxtzoner på de långa rörbenen inte är fuserade stämmer väl överens med yngre individer, liksom ett ofuserat tåben indikerar en individ yngre än 1–2 år. Baserat på tandframbrott och tandslitage bedöms individerna närmare att vara ett fjolårslamm (ca 20 mån) respektive ett årslamm (<9 mån). Vilket utgör perfekta åldrar för slakt av får. Slaktmärken i form av snitt och hugg har registrerats på några långa rörben respektive revben.

I torvdiket anl. 2 identifierades även 4 kranieelement och 40 kotor av sill (*Clupea harengus*), 1 kranieelement och 2 kotor av rödspätta (*Pleuronectes platessa*) och 3 kraniefragment av torsk (*Gadus morhua*). Storleken på fiskarna indikerar lokalt kustnära fiske. I det jordprov från anl. 2 som sållats med 2 mm maskvidd identifierades ytterligare 7 fragment av sill, varav 4 kotor och 1 kranieelement. I detta sållade prov identifierades även en mycket liten frammande av

hund. Det är en sliten mjölkttand som indikerar en individ yngre än ½ år. Därutöver påträffades fragment av ett hasselnötsskal och en mindre fruktkärna.

I ett prov från latrintunnan anl. 3 som sållats med 2 mm maskvidd kunde inget osteologiskt material identifieras vid genomgång under lupp med 4 gångers förstoring. Provet bedöms enbart innehålla vegetabiliskt material samt för lokalen naturligt sediment.

I torvlagret som påträffades under sjösanden framkom 89,2 gram ben. Här påträffades en kotska av ett större däggdjur, troligen nötkreatur. Samt två kraniefragment och en distal epifys från ett lårben av får/get (*Ovis/Capra*), fragment av ett bröstben och bäcken av fågel och ett ben från skuldergördeln av torsk. Därutöver påträffades en intakt hasselnöt samt en liten bit bärnsten.

Bilaga 5

Myntbestämning

LUHM nr	Präglandsland/Ort	Myntherre	Mynttyp	Datering	Vikt f/e konservering	Referens	Litteratur
33302: 1	Danmark, Malmö	Christian I	Hvid	1448-1481	0,78/0,72	Gal. 23A	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 3	Danmark, Malmö	Christian II	Klippling	1518-1522	0,11/2,04	Gal. 42	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 12	Danmark, Malmö	Christian II	Klippling	1518-1522	0,11/2,04	Gal. 42	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 13	Danmark, Malmö	Frederik I	Søsling	1528	2,39/1,96	Gal. 63	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i> Dannenberg, H-D. 2000. Die Denare der Nachbarn Brandenburgs im 13. und 14. Jahrhundert
33302: 16	Tyskland, Stralsund		Witten	1350-1375	0,66/0,62	Dannenberg 259	
33302: 20	Danmark, Bergen (Norge)	Hans	Hvid	1483-1513	0,47/0,4	Gal. 153	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 21	Danmark, Malmö	Hans	Hvid	1481-1513	0,73/0,66	Gal. 31	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 22	Danmark, Malmö	Christian II	Klippling	1518-1522	0,11/2,04	Gal. 42	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33302: 24	Danmark, Köpenhamn	Christian III	Skilling	1536	1,06/0,95	Gal. 106	Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>